

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розглянуто поняття глобалізації та її взаємозв'язок із тенденціями розвитку соціальної сфери, охарактеризовано основні напрямки соціалізації глобалізації.

Аннотация. Рассмотрены понятие глобализации и ее взаимосвязь с тенденциями развития социальной сферы, проанализированы основные направления социализации глобализации.

Annotation. The concept of globalization and its relationship with the trends of social sector development as well as the ways of socialization of globalization are examined.

Ключові слова: глобалізація, соціальна політика, інтеграція, соціальний захист, індивідуалізація.

Наприкінці ХХ сторіччя світ переживав такий період якісних змін, які кардинально трансформували економічну, політичну, соціальну та інші системи світу.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується певною парадоксальністю, що виражається в тому, що процес глобалізації в її неоліберальній формі призводить до наростання реальних соціальних проблем. Але разом з тим зростає роль соціальної сфери в життєдіяльності людини, що обумовлює актуальність питання взаємозв'язку соціальної політики та глобалізації, яка дедалі більше охоплює всі сфери суспільного життя.

Метою статті є розгляд особливостей трансформації соціальної сфери в умовах явища глобалізації. В останні десятиріччя термін "глобалізація" є одним із найуживаніших у політологічному лексиконі [1].

Проблеми глобалізації (без використання цього терміна) ще в 60-х роках ХХ ст. досліджувалися насамперед у галузі екології і технологічних дисциплін. Пізніше до цієї проблематики приєдналися і соціологи. Одним із перших використав термін "глобалізація" американський дослідник Р. Робертсон, який вивчав проблеми соціальної теорії і глобальної культури саме в даному контексті. Питанням глобальної соціальної політики присвятили увагу, зокрема, британські вчені Б. Дікон, М. Халс та П. Стабс. Досліджували глобалізацію у її різноманітних аспектах також і А. Кінг, Б. Шнайдер, Х. Моулан, М. Маклюєн та інші.

Розвиток людини як найвищої соціальної цінності, підвищення якості людського життя є одними із пріоритетів глобального сталого розвитку. На перший план виходять такі глобальні проблеми соціальної якості життя, як освіта, професійна підготовка, здоров'я, безпека людини, боротьба з організованою злочинністю, з тіньовою економікою, можливості розвитку народного підприємництва. Значно зростають роль і місце інтелектуальної та гуманітарної глобальної інтеграції.

Як відмічає американський соціолог М. Уотерс, глобалізація – це "соціальний процес, у якому обмеження, що накладає географія на соціальний та культурний устрій, послаблюються, і люди це розуміють" [2].

Слід зазначити, що глобалізація економіки – це не тільки вигоди, а й висока ймовірність втрат, зростання ризиків. Глобалізація передбачає, що країни стають не просто взаємозалежними з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, а й уразливішими щодо негативного впливу світогосподарських зв'язків. Глобалізація в її нинішньому форматі – це небачене зростання нерівномірності економічного розвитку, поглиблення розшарування країн, регіонів, окремих суб'єктів господарювання за різними ознаками: доходами, інвестиціями, експортом товарів і послуг тощо [3, с. 25].

У новій сучасній економіці розвиваються дві основні стратегічні тенденції: інформаційна (або оптимізаційна), яка заснована на фінансово-правовому регулюванні світової економіки, довгостроковому перерозподілі ресурсів і пов'язана з інститутом транснаціональних корпорацій (ТНК), та інноваційна, яка спирається на творчий дар людини. Суть останньої – одержання нових знань та якісні зміни штучного середовища проживання людства. Справді, базисом підприємств нової економіки поступово стають не основні фонди і навіть не управлінський ресурс, а людський капітал, і все частіше – деяка критична кількість творчих особистостей, від присутності яких значною мірою залежить доля великих організацій. І саме творчий потенціал людини, її освіта та професійна підготовка разом із вмінням використовувати свої знання є головним джерелом прибутку, що забезпечує перемогу у конкурентній боротьбі [2].

Отже, логічним є той факт, що глибокі зміни, які відбуваються в структурі, темпах розвитку, пропорціях світової економіки, не можуть не викликати не менш різючих та суперечливих змін в усіх складових соціальної сфери, якості життя населення різних країн. Якщо на одному полюсі (у країнах з високими доходами) досягаються більші чи менші успіхи в розбудові держав соціального типу, то на іншому – чи не найбільшим досягненням у царині соціального розвитку вважається запровадження систем сімейного та общинного соціального захисту, продовольчих субсидій, інших разових адресних допомог. За цих умов надзвичайно важливо на міжнародному та національному рівнях опрацювати нові форми та методи підтримання балансу між стимулюванням економічної активності і соціальним захистом з огляду на глибокі, суперечливі зміни в усіх сферах соціально-

Оскільки сучасний світ має нестійкий характер, що підвищує можливість зростання як прихованого, так і відкритого суперництва, що у майбутньому може стати джерелом колізій не менш значущих, ніж традиційні форми конфліктів між країнами та народами, особливо важливого значення набуває створення перспективної соціальної стратегії, яка відповідає б масштабу та характеру нових змін у світі. Значний крок у цьому напрямку зроблено на Всесвітньому екологічному форумі в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) – Конференції ООН з проблем охорони навколишнього середовища і розвитку, де було проголошено концепцію та принципи сталого розвитку в документі "Порядок денний на XXI століття", у якому було констатовано серйозний характер цілого блоку еколого-економічних проблем. Але, водночас, прийнята концепція не пропонувала дійових заходів щодо виходу, зважаючи на загрози та виклики глобалізації. Тому вироблення глобальних стратегій соціального розвитку та стратегій глобалізації розвитку як для всього світу, так і для окремих країн залишається актуальним завданням і сьогодні. Без таких стратегій неможливо забезпечити поступовий, еволюційний, якісно новий розвиток усього глобалізованого світу.

Глобалізація повинна служити соціальному прогресу – зростанню зайнятості, скороченню безробіття, ліквідації бідності. Для цього необхідно надати їй процесам соціальну спрямованість, зробити наголос на подоланні нерівності, злиднів, сприяти розвитку, соціальній захищеності та підвищенню якості життя людини [2].

За нинішніх умов на полі соціальної політики відбуваються багатовекторні та багатопланові зміни. "Вмонтувати" ці зміни в певні однозначні, жорсткі межі надзвичайно складно. Практично кожна країна, образно кажучи, має своє поле соціальної політики та свої правила гри. Тому можна говорити лише про тенденції, домінуючі прагнення, узагальнені траєкторії подій, а не про факт, що стався та остаточно утвердився.

До загальносвітових тенденцій змін в інституті соціальної політики можна віднести:

розширення суб'єктності соціальної політики. У виробленні, реалізації соціальної політики дедалі більшу роль відіграють політичні партії та об'єднання, інші громадські організації, міждержавні чи наддержавні організації;

децентралізацію, що особливо характерна для соціально-трудої сфери;

інтенсивне зростання нерівності у розподілі доходів;

ерозію сформованої в попередні роки так званої культури солідарності, на місце якої приходять індивідуалізація. Саме глобалізація прискорює процес послаблення зв'язків особистості з політичним і соціальним середовищем, які вже не пропонують, як раніше, чіткої, визначеної системи норм, цінностей, стандартів поведінки. Глобалізація значною мірою прискорює цей процес, сприяючи примноженню соціальних зв'язків індивіда. "Об'єктивне значення індивідуалізації полягає в тому, що вона підвищує відповідальність особистості за власну долю, роль її самовизначення, самостійного вибору нею моделей поведінки, цілей, цінностей", – пише російський дослідник Г. Ділігенський [1, с. 4]. Зростаюча соціальна і просторова мобільність людей та усвідомлення того, що вони самі є "архітекторами" свого життя, викликають виконання багатьох соціальних зобов'язань;

збереження або навіть збільшення обсягів соціальних видатків якщо не в усіх, то в більшості країн. Ця тенденція має принципово важливе значення для характеристики сучасної соціальної політики та практики її реалізації. Так, за останні два десятиліття у більшості країн ЄС, а також у США та Японії частка витрат на соціальні потреби у ВВП виявила тенденцію до зростання або, принаймні, не мала ніяких значних зрушень у бік зменшення;

тенденцію щодо витрат соціального характеру – змінюється структура соціальних витрат, відбувається диверсифікація джерел фінансування соціальних програм та все більше відчувається дефіцит соціальних видатків в умовах поширення соціальних ризиків;

зниження рівня доступності конкретних різновидів соціального захисту для населення через ускладнення умов надання тих чи інших соціальних допомог. І хоча це здебільшого стосується країн, що розвиваються, або з перехідною економікою, така тенденція має відношення і до найбільш розвинутих країн [3, с. 39].

Модернізація соціальної політики – природний і необхідний процес, обумовлений трансформацією економіки та соціальної структури.

Опрацьовуючи національну модель соціальної політики, прогнозуючи соціальне майбуття, маємо повною мірою враховувати здобутки та втрати спільноти у царині соціального розвитку.

Зрештою люди і нації не сприймуть глобальну взаємозалежність, якщо вони нічого не одержать від неї і вона зробить їх більш вразливими. Фахівці ООН вважають, що глобалізація лише тоді буде сприйматися позитивно, коли вона буде характеризуватися такими поняттями, як:

етика – менше порушень прав людини і більше поваги до людських цінностей;

справедливість – менше відмінностей у рівні життя людей в одній країні й в різних країнах;

інтеграція – зменшення масштабів маргіналізації та ізоляції народів і країн;

безпека людини – менше нестабільності в суспільстві та вразливості людини;

стійкий розвиток – менше руйнування і погіршення довкілля.

Хоча багато фахівців трактують глобалізацію як процес концентрації і централізації капіталу, влади, інформації, знань, багатства, рішень тощо, але та ж динаміка водночас спричинює і децентралізацію. Україна як національна держава в процесі глобалізації може ізольовати себе зсередини. Але з таким самим успіхом вона може проявити активність у зовнішній сфері і заново визначити і формувати свою політику в глобальних масштабах переплетень, діалогів і конфліктів.

До позитивних наслідків глобалізації в Україні можна віднести можливість глобального регулювання екологічної ситуації в державі, забезпечення суспільства від глобальних загроз різного характеру, які непереможні для кожної окремої держави і навіть наддержави (скажімо, планетарні катастрофи), можливість "підтягнути" в економічному плані країну до рівня високорозвинених, координації боротьби зі СНІДом, наркоманією, тероризмом тощо. Але, з іншого боку, глобалізація привносить збільшення розриву в рівнях економічного і соціального розвитку між Україною та країнами "золотого мільярда" – за оцінками ООН, різниця між ВВП багатих і бідних країн становила у 1960 р. – 1:30, у 1990 р. – 1:60, у 2005 р. – 1:90 [4]. Отже, цей процес прискорюється. Разом із тим зростає безробіття, техногенне переважання довкілля. Послаблюється економічне та політичне становище України на міжнародній арені. Неухильно зростає рівень тійової економіки. Відбувається конфлікт між вимогами глобалізації та соціально-культурними і економічними традиціями нашої держави (наприклад, глобальна еліта вимагає від України вільного продажу землі іноземцям, що протиприродно для господаря-українця). Саме тому в умовах надзвичайного зростання ваги зовнішніх чинників, що впливають на економічне, соціальне, культурне і політичне життя українського суспільства, проблема впливу на розвиток глобальних процесів стає центральним питанням виживання.

Суперечливість і турбулентність світового розвитку вимагає активного пошуку стабілізуючих, врівноважуючих механізмів управління надскладними глобальними відносинами і процесами в інтересах виживання людства.

У зв'язку з розвитком процесу глобалізації і необхідністю вирішення нових проблем, пов'язаних із нею, Україні слід розробляти і проводити політику, яка дозволить гнучко реагувати на соціально-економічне середовище у світі,

що швидко змінюється, і завдяки цьому забезпечувати стабільний базис соціального добробуту в інтересах усього суспільства. Україна не повинна стояти осторонь від загальносвітових процесів. У цьому аспекті явище глобалізації набуває очевидного сенсу як об'єктивний процес реорганізації соціуму в планетарному масштабі [4]. Соціалізація глобалізації має стати основним принципом розбудови майбутнього світу, де значення людини набуде реального змісту й ваги [2].

Наук. керівн. Жеребятнікова І. В.

Література: 1. Мармазова Т. Трансформація функцій політики в умовах глобалізації / Т. Мармазова // Освіта регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.social-science.com.ua/jornal_content/50/political_problems. 2. http://revolution.allbest.ru/international/00131345_0.html. 3. Колот А. М. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції / А. М. Колот // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С 23–41. 4. Савпук С. Наслідки глобалізації для розбудови України / Савпук С // Персонал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://personal.in.ua/article.php?ida=477>.